

Critic's Point

Τριπλή ἔκπληξη σὲ θερμοκρασίες—0!

Νέα ἑλληνικὴ ὀρχήστρα, νέα ὠραιότατη αἴθουσα!
Βασίλη Καλαφάτη (1869-1942): Συμφωνία, λα
ἑλ., ἔργο 12 (1912)

1/2017.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΜΑΚΑΡΙ ΤΟΣΟ ΕΥΦΡΟΣΥΝΑ νὰ ἔμπαινε τὸ 2017 καὶ γιὰ τὴν ὑπόλοιπη (μὴ μουσικὴ) χώρα, δεινῶς χειμαζόμενη, μεταφορικῶς τε καὶ κυριολεκτικῶς! Τὴν ἴδια στιγμή πού λίγο-λίγο ροκανίζονται μὲ ἀνατριχιαστικὸ θράσος συντάξεις καὶ ἐπικουρήσεις μυριάδων ὑπερηλίκων, στὴν τηλοψία, (χάνεις κάθε αὐτοσεβασμὸ ὀνοματίζοντας τοὺς θλιβερά πασίγνωστους ἀφεντάδες της) πληθαίνουν οἱ πολύωρες «μιλητές» ἔκπομπές... ψευδάσματος ἀπεφθης βλακείας, συμμετοχῆ καὶ «κοινοῦ» ἡλιθίων (οἱ «οἰκογένειες» «πρωταγωνιστούντων» ὀγκανιζόντων καὶ ἀνεγκέφαλων διπόδων πού κρατοῦν ματσούκι—ἀντὶ γιὰ τὸ στόμα θὰ ταίριαζε σὲ ἄλλες σωματικές τους κοιλότητες...). Ἐκπομπές σκόπιμα, ὕπουλα πλήν σατανικότατα μεθοδευμένες ἀπὸ ἄλλους, στοχεύοντας μακροπρόθεσμα στὴν *ad infinitum* ἀποβλάκωση τῶν ἑλληνικῶν μαζῶν. Ἔτσι πού συχνὰ οἱ βλακωδέστερες διαφημίσεις σὲ σύγκρισή τους καταντοῦν ὑψηλὴ πνευματικὴ...μεταρσίωση. Ἐπ' αὐτῶν ὅμως θὰ ἐπανέλθουμε ξανά. Πρὸς ὥρας στὰ εὐφρόσυνα:

1) Θεμελιωτὴς καὶ ἱεραπόστολος τῶν ἀνεκτίμητων Ἑλληνικῶν Μουσικῶν Γιορτῶν πού ἀναστήλωσαν μεγαλειώδη συνεχῆ παράδοση δύο αἰῶνων τῆς συστηματικῶς καὶ λυσσαλέως διωκομένης Ἐντεχνης Ἑλληνικῆς Μουσικῆς (ΕΕΜ), ὁ ἀρχιμουσικὸς Βύρων Φιδετζῆς, ἴδρυσε τὴ

Φιλαρμόνια, δυνητικῶς ἀκόμη καὶ 60μελῆ ὀρχήστρα, ταγμένην ἀκριβῶς καὶ κυρίως στὴ κατὰ τὸ δυνατὸν εὐρύτερη διάδοση τῆς *EEM*.

2) Ἦδη ἡ Φιλαρμόνια, ἔδωσε τὴν 4η συναυλία τῆς, πρώτη ποὺ προσωπικὰ παρακολουθήσαμε, λόγῳ πρόσφατης μακρᾶς ἀπουσίας μας. Ἴδου λοιπὸν ἡ εὐχάριστη ἐκπληξή: ἐπειδὴ ὅλες λίγο-πολύ, οἱ αἴθουσες τοῦ ἀθηναϊκοῦ κέντρου («φιλόμουσες» τρομάρα τους), βρῆκαν τὴν ἐποχὴ γιὰ νὰ ὑψώσουν στὴ στρατόσφαιρα τὰ ἀντίτιμα ἐνοικιάσεώς των, ἡ Φιλαρμόνια κατέφυγε στὸν Ἄλιμο, ὅπου τὸ κόστος τῆς ἀποστάσεως, σὲ χρόνο (ἀνύπαρκτες, φυσικά, κρατικές συγκοινωνίες) καὶ χρῆμα, ὑπερναπλήρωσε ὅσο γινόταν βέβαια, ὁ χῶρος: ἡ ὑπέροχη Ἄρτεμις, αἴθουσα συναυλιῶν τῶν ἐκπαιδευτηρίων Γ. Μαλλιάρα, κυρίως μοναδικῆς ἀκουστικῆς, ἀμφιθεατρικῆς διατάξεως, μὲ σειρὲς καθισμάτων, εἰδικὰ σχεδιασμένες γιὰ ΑΜΕΑ, προσιτὲς χάρις σὲ χαμηλότατα σκαλοπάτια ἀπὸ σειρὰ σὲ σειρά. Καὶ τὰ καθίσματα ἀπείχαν τόσο μεταξύ τους ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ στραπατσάρει μὲ τὰ γόνατά του τὰ... ἀπόκρυφά μας ὁ αἰωνίως καθιστερωμένος ρωμῆος. Ἀνοιχτόκαρδα φωτισμένη, εἶναι σίγουρα μίᾱ ἀπὸ τὶς ὠραιότερες αἴθουσες τοῦλάχιστον τῶν Βαλκανίων, σχεδὸν γιὰ κάθε χρῆση. Εὗγε *ab imo pectore* στὸν ἄγνωστό μας ἀρχιτέκτονά τῆς.

3) Τρίτον, φυσικά τὸ πρόγραμμα *Ρωσία καὶ Ἑλλάδα: μουσικοὶ καὶ πνευματικοὶ δεσμοὶ* (ἐλπίζω νὰ μὴ τὸ ἀγνόησε ἡ Ρωσικὴ Πρεσβεία...) καὶ ἡ ἔξοχη ἀπόδοσή του. Μὲ ξαναγύρισε στὶς 12-19 Ἀπρ. 2011, στὴν Ἀγ. Πετρούπολη, ὅπου βρέθηκα γιὰ ἓνα πενθήμερο, καὶ μαγεύτηκα ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Ρωσικῆς Ζωγραφικῆς, ἐπειδὴ ἀποφάσισα νὰ δῶ ἓνα μόνον ἀξιοθέατο ἀλλὰ σὲ βάθος: μιὰ οὐσιαστικὴ ἐπίσκεψη στὸ πασίγνωστο Ἐρμιτάζ, προϋπέθετε τοῦλάχιστον μηνιαία παραμονή, δυστυχῶς ἀνέφικτη. Καὶ τὰ 4 ἔργα τῆς συναυλίας, ἀναβίωσαν συγκινήσεις ἀνάλογης γνωριμίας μὲ μιὰ μέγιστη, σχεδὸν ἄγνωστη στὴ Δύση ρωσικὴ ζωγραφικὴ, ἐνῶ τὸ *pièce de resistance* τῆς ἐκδηλώσεως, ἀποτελοῦσε ἀριστουργημα ἑνὸς καθ' ὅλες τὶς ὡς τώρα ἐνδείξεις, μεγάλου Ἑλληνορρώσου συνθέτου, ἀκόμη, φεῦ, ἀνεπίτρεπτα ἀγνώστου στὸν ξοφλημένο πιά (μὴ ξεγελιόμαστε)... τόπο καταγωγῆς του.

Οἱ ἐρμηνεῖες τοῦ ἀνεπανάληπτου Φιδετζῆ, πολὺ περισσότερο ἀπὸ προσεκτικότατη καὶ διαυγέστατη ἀνάγνωση, διευκόλυναν καὶ στὰ 4 ἔργα τοῦ προγράμματος τὴν παρακολούθηση κάθε συνθετικῆς σκέψεως ἐν τῇ γενέσει καὶ λειτουργίᾳ τῆς, συμπαρασύροντας τὸν ἀκροατὴ σὲ ἀντίστοιχο

suspense, χάρη και σὲ πανάξιαν ὀρχήστρα, ἄκρως ἀξιοπίστων ἐπαγγελματιῶν. Τὰ ἔργα:

1. ΚΑΛΛΙΝΙΚΩΦ, ΒΑΣΙΛΥ ΣΕΡΓΚΕΕΒΙΤΣ [ρωσ. Καλίνников, Василий Сергеевич, 1866-1901]: Γοητευτικώτατος ἐλάσσων τῆς ρωσικῆς μουσικῆς, σχετικὰ παραγωγικός, κρίνοντας καὶ ἀπὸ τῆ φτώχεια πού τὸν ἐξωθοῦσε σὲ ἐργασίες βιοπορισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι πέθανε φυματικός πρὶν κλείσει τὰ 35. Ἐμπιστεύθηκε τὴν ὅποια καὶ κάποιαν ὑστεροφημία του ἂν ὄχι στὴ μισοτελειωμένην ὄπερα *Τὸ 1812* [ρωσ. В 1812 году, 1899-1900], προδήλως μὲ θέμα τῆ ναπολεόντειο εἰσβολὴ στὴ Ρωσία, σίγουρα σὲ 12 μεγάλα συμφωνικὰ ἔργα, ἐξ' ὧν τὶς *Συμφωνία ἀρ. 1* σὲ σολ. ἐλ., πού γενικὰ θεωρεῖται σημαντικὴ σελίδα τοῦ ρωσικοῦ συμφωνικοῦ ρεπερτορίου, *Συμφωνία ἀρ. 2*, σὲ λα μείζ., 9 ἔργα γιὰ πιάνο, 13 τραγούδια γιὰ μιὰ φωνὴ καὶ πιάνο, σὲ στίχους Χάϊνριχ Χάϊνε (3), Ἴβάν Σάββιτς Νικίτιν, Ἀλεξέϋ Πλετσέγεφ [ρωσ. Алексѐй Никολáевич Плещѐев, 1825-1893] (3), καὶ Ποῦσκιν, καθὼς καὶ 1 μὲ τίτλο *Ἐλα σὲ μὲνα* [ρωσ. Приди ко мне], σὲ στίχους Ἀλεξέϋ Κολτσώφ, γιὰ σοπράνο, ἄλτο, βαρύτονο καὶ πιάνο. Τέλος 8 χορωδιακὰ ἔργα, ἐξ' ὧν 5 γιὰ χορωδία ἂ καπέλλα, ὅπως *Χερουβικός Ὑμνος ἀρ. 1* (1885) καὶ ἀρ. 2 (1886), τὴν καντάτα γιὰ σολίστ, χορωδία καὶ ὀρχήστρα *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός* (1890), κείμε. κόμητος Aleksey Konstantinovich Tolstoy [ρωσ. Алексѐй Константинович Толстой, 1817-1875], τὴ μπαλλάντα *Μιὰ ὄμορφη κοπέλλα στὴν ἀκροθαλασσιά* [ρωσ. Над морем красавица дева сидит, κείμε. Μιχαήλ Λέρμοντωφ] (1894) κ.λπ.

Μᾶς τὸν γνώρισε τὸ συμφωνικὸ ποίημα *Κέδρος καὶ Φοινικιά* [ρωσ. Кедр и пальма, 1897-98], ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Heinrich Heine (1797-1856) *Fichtenbaum und Palme*: τὸ *Fichtenbaum*, κατὰ *Βικιπαίδεια*, ἀποδίδεται κακῶς ἐλληνιστὶ ὡς «ἔλατο» (σωστὴ ἐπιστημονικὴ ὀνομασία: πικέα). Ἀειθαλὲς τῆς οἰκογενείας Pinaceae ἀπαντᾷ στὸν εὐκρατο Βορρᾶ καὶ στὴν ὑπερβόρεια ταίϊγκα. Ἀντίθετα μὲ τὸν...κέδρο πού εὐδοκιμεῖ, σχεδὸν στὰ ἴδια γεωγραφικὰ πλάτη μὲ τὴ...φοινικιά. Ἔτσι, ἂν τὸ *Fichtenbaum* μεταφραστῆ *κέδρος*, τὸ ποίημα τοῦ Χάϊνε (πού, παρεμπιμπτόντως μελοποίησε τὸ 1860 καὶ ὁ Λίστ, γιὰ φωνὴ καὶ πιάνο) χάνει κάθε σημασία!!! Ἐξοχα σχεδιασμένη, σελίδα τοῦ Καλλίνικωφ μᾶς συνεπῆρε ἐξ' ἀρχῆς: ἔγχορδα σὲ ἀντίστιξη ἀκολουθοῦν «κάθετες» συγχορδίες ξυλίνων, ἓνα *accelerando* σπονδυλώνει

πλαστικότητα τὸ ὅλο σχεδίασμα, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ δύο συναρπαστικὰ καίριες πινελλιές ἄρπας! Τὰ δύο ἐπόμενα ἔργα μᾶς ἐπανεφέρανε στὸ παλιὸ καλὸ, τῆς νιότης μας καὶ... πρὸς Θεοῦ προχατζιδάκειο ΕΙΡ ἀπὸ ὅπου συχνὰ μεταδίδονταν:

2. ΑΡΕΝΣΚΥ, ΑΝΤΟΝ ΣΤΕΠΑΝΟΒΙΤΣ [ρωσ. 1861-1906]: Ἀκόμη ἓνας δυνητικῶς μεγάλος τῆς ρωσικῆς μουσικῆς ποὺ πρέπει νὰ γνωρίσουμε ἐξ' ἀρχῆς ἀφοῦ παραμένουν ἄγνωστες καὶ οἱ 3 ὄπερές του, ἀπὸ τὰ 11 συμφωνικά του ἔργα (ἐν οἷς 2 συμφωνίες καὶ 3 σουΐτες, γιὰ ὄρχήστρα), παίζονται μόνον οἱ *Παραλλαγές σὲ ἓνα θέμα τοῦ Τσαϊκόφσκυ*, μι ἔλ., ἔργο 35α (1894), γιὰ ἔγχορδα, ἀπὸ 8, ἔργα του μουσικῆς δωματίου, τὸ ὑπέροχο *Τρίο* ἄρ. 1, ρε ἔλ., (ἐπίσης 1894), ἐνῶ τὰ 12 ἔργα του γιὰ πιάνο (σύν 4 σουΐτες γιὰ δύο πιάνο καὶ 12 κομμάτια γιὰ πιάνο μὲ 4 χέρια) παραμένουν οὐσιαστικῶς ἄγνωστα! Πρόκειται ἐνδεχομένως γιὰ συνθετὴ διαμετρήματος ἐγκληματικὰ μεγαλυτέρου ἀπὸ ὅτι ὑπαινίσσεται ἢ ἀπαράδεκτη σποραδικότητα τῆς παρουσίας του στὰ συναυλιακὰ προγράμματα. Ὅ,τι γνωρίζουμε ἀπ' ἐκεῖνον ὑπαινίσσεται ἐκπλέπτυση γραφῆς μείζονα τῆς τοῦ Τσαϊκόφσκυ, μὲ τὴν ὁποία ὑπεραναπληρώνει ὀξυδερκέστατος αὐθορμητισμὸς, ἐκφραστικὸ βάθος καὶ ἀμεσότητα, κάποτε ὠκεάνεια. Ξανακούσαμε λοιπὸν τὶς τσαϊκόφσκειες *Παραλλαγές*, ἀνακαλύπτοντάς τες πάντα... ἐξ' ἀρχῆς, χάρις στὴν εὐγλωττὴν ἐκτέλεση.

3. ΤΣΑΪΚΟΦΣΚΥ, ΠΙΟΤΡ ΙΛΙΤΣ [Чайκόвский, Пётр Ильич. 1840-1893]: *Μελαγχολικὴ Σερενάτα*, σι ὕφ. ἔλ. ἔργο 26, γιὰ βιολί καὶ ὄρχήστρα (παγκ. ἀ' ἐκτ., Μόσχα, 28 Ἰαν. 1876) ἀπὸ τὸν βιολιστὴ Ἄντολφ Νταβίντοβιτς Μπρόντσκυ. Ἄλλη βαθύτατη ἀναπόληση χαμένης νιότης. Ἐκτέλεση ἄκρως ἐπιμελημένη ἀπὸ Φιδετζῆ καὶ Φιλαρμόνια. Σολίστ: Γ. Δεμερτζῆς.

4. ΒΑΣΙΛΥ, ΠΑΥΛΟΒΙΤΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ, (γ. Εὐπατορία Κριμαίας, 1869—θ. Λένινγκραντ 1942, κατὰ τὴ μεγάλη πολιορκία): *Συμφωνία* σὲ λα ἔλ., ἔργο 12, χρονολογία περατώσεως 1912, σὲ 4 μέρη. Εἶναι ἡ τέταρτη σύνθεση μεγάλου παιδαγωγοῦ καὶ δημιουργοῦ ποὺ μᾶς γνωρίζει ὁ πολυμήχανος Φιδετζῆ:

1) Τὸν Καλαφάτη πρωτογνωρίσαμε 7.5.2005, στὶς πρῶτες Ἑλληνικὲς Μουσικὲς Γιορτές, μὲ τὸ νεανικότερο ἔργο του *Κουϊντέτο* (μὲ πιάνο), σολ μείζ., ἔργο 11 (1908· Λειψία, ἔκδ. Μπελάγεφ), ἀπὸ τὴν

πιανίστα Μαρία Ἀστεριάδου καὶ τὸ Νέο Ἑλληνικὸ Κουαρτέτο τοῦ Γιώργου Δεμερτζῆ πὺ ὁμολογουμένως μᾶς καταγοήτευσαν.

2) *Θρύλος*, συμφωνικὸ ποίημα γιὰ χορωδία (κείμενο;) καὶ ὀρχήστρα, ἔργο 20, στὴ μνήμη ἑνὸς Σοῦμπερτ τὸν ὁποῖο... ἐλάχιστα θύμιζε (Α' παγκ. ἐκτ., Λένινγκραντ, 7 Ἀπριλίου 1929, α' ἑλληνικὴ, ΜΜΑ, 13.5.2006).

3) *Κουαρτέτο ἐγχόρδων ἄρ. 2*, φα μείζ., τέσσερα μέρη ἔργο 22 (1906, α' ἑλλ. ἐκτ. ἀπὸ τὸ ἐξαιρετὸ κουαρτέτο *L' Anima*, ὠδεῖο Ἀθηνῶν, αἴθουσα Ἄρης Γαρουφαλῆς, 21.4.2016).

Μαθητὴς τοῦ Ρίμσκυ-Κόρσακωφ, μέγας παιδαγωγὸς ἁρμονίας, ἀντιστιξέως καὶ συνθέσεως στὸ Ὁδεῖο Ἁγ. Πετροπόλεως, μὲ μαθητὲς τοῦ τὸ μεγάλο Ἴγκορ Στραβίνσκυ [ρωσ. Игорь Фёдорович Стравинский, 1882-1971] καὶ τὸ θεωρητικὸ καὶ συνθέτη Μπαρίς Ἀσάφιεφ [Борис Владимирович Асафьев, 1884-1949], ὁ Καλαφάτης, παρὰ τὶς ἐμφανεῖς «ἐτερότητες» (ἢ μήπως ἐξ' αἰτίας τους;) γραφῆς ἀπὸ ἔργο σὲ ἔργο τοῦ πὺ γνωρίζουμε δὲν παύει νὰ ὀξύνει τὸ ἐνδιαφέρον μας ὡς ἕνα ἐνδεχομένως συναρπαστικὸ κεφάλαιο νεοελληνικῆς μουσικῆς. Ἄς δοῦμε λοιπὸν αὐτὴν τὴ μοναδικὴ *Συμφωνία* πὺ λαχταροῦμε νὰ ξανακούσουμε ἀμέσως μετὰ τὸ στερνὸ φθόγγο. I. *Allegro moderato*: Ἀμέσως ξενίζουν πάνω σὲ χάλκινα τσαϊκόφσκιας ἐνορχηστρώσεως, παράξενες, ἀραιὲς βέβαια, διαφωνίες ἐνθετες στὴν τονικὴ ροή, προάγγελοι πρῶϊμου(;) ὄχι Ντεμπυσσύ ὅσο Schœnberg, κλίμακες κατὰ τόνους (ἄκρον ἄωτον τοῦ τότε μοντερνισμοῦ), φευγαλέες ρυθμικὲς «ἰδιοτροπίες», ἀναρριχήσεις βιολιῶν σὲ ἱλιγιώδη (γιὰ τὴν προεπιλεγμένη ὀρχηστρική παλέττα) ὑψόμετρα κ.λπ., κομψότατη ἀνάπτυξη κ.λπ. II. *Scherzo: Allegro*, ἕνα παράξενο φα μείζ. ρυθμικὰ καὶ πάλι παραδοσακὸ, πὺ διαδέχεται ἕνα συμμετρικότητα ἀνεπτυγμένο *trio* σὲ σι ὕφ. μείζ. III. *Adagio*, λα ἑλ.: Ἀρχίζει μὲ μιὰ πυκνὴ συνήχηση (ὄμποε, φαγκότα, κόρνα), καὶ ἕνα ἐμφατικὸ διάστημα ἀνιούσης 4ης: Διαπιστώνουμε μιὰν ἀπροσδόκητη πύκνωση τῆς γραφῆς, πὺ συμπαράσφρει τὴ σκέψη πρὸς τὸ...Μπροῦκνερ. Καὶ ὅμως ἡ πύκνωση αὐτὴ πολλαπλασιάζει τὴν ἀπόκοσμη ἐλκυστικότητα τοῦ ἔργου. Ἐξ' ἄλλου ἡ ἀξιοποίηση καὶ ἐπεξεργασία τῆς ἀνιούσης 4ης, μαρτυρεῖ ἀξιοπρόσεκτην ὠριμότητα συνθέτου 43 ἐτῶν τὸ 1912. Ἀπάγει σὲ ἕνα ἐκπληκτικὰ ἀπροσδόκητο μέρος IV. *Finale: Allegro moderato*: Ἄν θεωρήσουμε τὸ ἔργο «ρωσικὸ», τὸ φινάλε ἀποτελεῖ

ἐξαιρετικὴ σπανιότητα (ἴσως μοναδικότητα) τῆς ρωσικῆς συμφωνικῆς φιλολογίας: τρία περίλαμπρα φουγκάτι, ἐξ' ὧν τὸ θέμα τοῦ ἐνὸς ἐμπεριέχει καὶ τὸ ἐναρκτήριο τοῦ ἔργου. Ἡ ἀρμονικὴ γραφὴ τῶν τριῶν φουγκάτι, ἀναπέμπει μάλιστα στὶς ἀρμονικὰς νύξεις πρώϊμου Schœnberg τοῦ α' μέρους. Ἀνυπομονοῦμε γιὰ ἄλλες ἀκροάσεις τῆς συμφωνίας εἰ δυνατόν, πρᾶγμα δυσκολότατο, μὲ τὴν παρτιτούρα ἀνά χεῖρας. Ἀντελήφθησαν ὁ ἀγαπητὸς Βύρων Φιδετζῆς καὶ ἡ Φιλαρμόνια, ὅτι ἀνέδειξαν τὴ Συμφωνία Καλαφάτη, σὲ πρώτιστο desideratum τῆς ἔρευνας περὶ τὴν Ἐντεχνὴν Ἑλληνικὴν Μουσικὴν ἐν ἔτει 2017; (Χῶρος Τέχνης καὶ Πολιτισμοῦ Ἄρτεμις, Ἄλιμος, Κυριακὴ, 8 Ἰαν. 2017, ὥρα 20.00).
